

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

БУРЯК-ГАБРИСЬ ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 911.375.5:911.53 (477.44)

**ЛАНДШАФТИ МІСТЕЧОК СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ,
СУЧАСНИЙ СТАН І РЕКОНСТРУКЦІЯ**

11.00.11 – конструктивна географія і раціональне використання природних
ресурсів

АВТОРЕФЕРАТ
на здобуття наукового ступеня
кандидата географічних наук

Луцьк – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського.

Науковий керівник:

доктор географічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Дениsik Григорій Іванович,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського,
завідувач кафедри географії

Офіційні опоненти:

доктор географічних наук, професор
Назарук Микола Миколайович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
професор кафедри раціонального використання
природних ресурсів та охорони природи

кандидат географічних наук,
Чехній Віктор Михайлович,
Інститут географії НАН України,
в.о. завідувача відділу ландшафтознавства

Захист відбудеться «19» березня 2021 р. о 13:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 32.051.08 у Волинському національному університеті імені Лесі Українки за адресою: м. Луцьк, вул. Потапова, 9, ауд. 603.

Відгуки на автореферат надсилати на адресу: 43025, м. Луцьк, просп. Волі, 13, Волинський національний університет імені Лесі Українки, географічний факультет, Потаповій А. Г.

Із дисертацією можна ознайомитись на сайті <https://ra.vnu.edu.ua> та в бібліотеці Волинського національного університету імені Лесі Українки за адресою: 43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 30 а.

Автореферат розісланий «17» лютого 2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат географічних наук, доцент

А. Г. Потапова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. З початку ХХІ ст. у межах України, зокрема й Східного Поділля, спостерігається тенденція розвитку субурбанізації. Вона проявляється у значному рості темпів забудови не лише великих і середніх міст, але й містечок та їх примістечкових зон, збільшенні у них кількості населення та робочих місць. Це призводить до зростання інтенсивності природокористування, загострення екологічних проблем та погіршення життєдіяльності людей. За таких умов стратегія раціонального природокористування має бути зорієнтована не стільки на зниження антропогенного навантаження, скільки на його оптимальний просторовий розподіл. У сучасних конструктивно географічних та ландшафтознавчих дослідженнях частково розглянута складна система «місто – приміська зона» і не приділено уваги складному поєднанню «містечко – прилеглі ландшафти». Для розробки стратегії раціонального природокористування у містечкових ландшафтах та примістечкових зонах, що активно формуються навколо них, необхідні детальні конструктивно географічні та ландшафтознавчі дослідження. З одного боку, цього вимагає активна й часто стихійна розбудова містечок та їх примістечкових зон, що зумовлює появу небажаних екологічних ситуацій, а з іншого – можливість реального втілення у практику містечкового господарювання результатів дослідження. Низка проблем, що виникають у процесі реконструкції та розбудови містечок Східного Поділля – раціонального природокористування, екологічні, заповідання – є характерними не лише для них, але й для інших містечкових ландшафтів Поділля та України. Зазначене вплинуло на вибір теми і регіону дослідження – містечкові ландшафти Східного Поділля.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами. Дисертаційне дослідження виконано у рамках науково-дослідницької теми кафедри географії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Регіональне антропогенне ландшафтознавство: нові напрями розвитку» (2018–2022 рр.) та держтеми «Виготовлення проєкту екомережі Могилів-Подільського району», держреєстраційний № 0117U003527 (2017 р.).

Мета і завдання дослідження. Мета – визначення чинників формування, особливостей та закономірностей функціонування містечкових ландшафтів Східного Поділля, дослідження їх ландшафтної структури, регіональних відмін, розробка та обґрунтування напрямів раціонального природокористування.

У відповідності до зазначеної мети сформульовані та вирішенні такі завдання:

– здійснити аналіз наявних вітчизняних та зарубіжних наукових праць стосовно пізнання містечкових ландшафтів;

– доповнити та удосконалити теоретико-методичні засади дослідження містечкових ландшафтів;

– виявити та проаналізувати чинники формування та функціонування

містечкових ландшафтів Східного Поділля, дослідити їх сучасну структуру;

– здійснити типологію і класифікацію містечкових ландшафтів Східного Поділля;

– дослідити регіональні відміни містечкових ландшафтів Східного Поділля зумовлені їх природними та суспільними чинниками;

– визначити та обґрунтувати напрями реконструкції, раціонального використання й охорони сучасних ландшафтів містечок Східного Поділля, прогнозувати їх майбутній розвиток.

Об'єктом дослідження є містечкові ландшафти Східного Поділля.

Предметом дослідження є вияв та пізнання чинників, процесів та закономірностей формування і функціонування містечкових ландшафтів Східного Поділля, їх сучасної структури, регіональних відмін та напрямів реконструкції.

Методика, методи дослідження. Методологічною основою дослідження є концепції геосистем: взаємодії природи і суспільства, як систем, що динамічно розвиваються у часі та залежать одна від одної, еколого-соціально-економічної ефективності природокористування та інші. Теоретико-методичною базою пізнання ландшафтів містечок були сучасні конструктивно-географічні дослідження і вчення про антропогенні ландшафти, основи яких закладено у працях вітчизняних та зарубіжних вчених Д. І. Богорада, В. М. Воловика, Л. І. Воропай, М. Д. Гродзинського, Г. І. Денисика, О. Ю. Дмитрука, І. П. Ковальчука, В. П. Круля, Ф. М. Мількова, М. М. Назарука, В. О. Ніколаєва, В. М. Пащенко, В. М. Петліна, В. О. Фесюка, П. Г. Шищенка.

У процесі дослідження, як головні, застосовували конструктивно-географічний і конструктивно-ландшафтознавчий *підходи, принципи* історизму і антропогенного сумісництва. Основними *методами*, окрім польових, постали історико-ландшафтознавчий, теоретичного узагальнення та систематизації фактів, картографічний, моделювання та районування. Обробка, збереження та візуалізація аналітичної інформації проведена геоінформаційними методами за допомогою програмного забезпечення Delta (версія 5).

Інформаційними джерелами дослідження містечкових ландшафтів Східного Поділля були матеріали власних польових досліджень автора упродовж 2013–2020 років, фондові матеріали архівів міста Києва і Вінниці, Департаменту агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької обласної державної адміністрації, а також кафедри географії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукова новизна отриманих результатів. Здійснені дослідження містечкових ландшафтів дали можливість отримати науково обґрунтовані результати.

Вперше:

➤ сформульовано й обґрунтовано зміст поняття «містечковий ландшафт» та визначено його основні ознаки;

➤ проведено типологію і класифікацію містечкових ландшафтів

окремого регіону - Східного Поділля;

- досліджено структуру містечкових ландшафтів Східного Поділля;
- виявлено регіональні відміни містечкових ландшафтів Східного Поділля у залежності від природних та суспільних чинників їх розвитку і функціонування;

- обґрунтовано напрями реконструкції, раціонального використання й охорони містечкових ландшафтів Східного Поділля;

удосконалено:

- теоретико-методичні засади дослідження містечкових ландшафтів;
- процес пізнання регіональних відмін містечкових ландшафтів;
- напрями екологічної реконструкції та реставрації містечкових ландшафтів;

отримали подальший розвиток:

- уявлення про селитебний ландшафт як триєдину систему – міських, містечкових і сільських ландшафтів;

- підходи і методи дослідження містечкових ландшафтів;

Практичне значення отриманих результатів. Дисертаційне дослідження дало можливість всебічно проаналізувати специфіку формування і розвитку містечкових ландшафтів Східного Поділля, яке може бути використано у процесі пізнання містечкових ландшафтів інших регіонів України. Матеріали дослідження ввійшли до звітів з науково-дослідницьких тем Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Збереження навколишнього середовища та сталий розвиток», Департаменту агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької обласної державної адміністрації. Розробленні карти і картосхеми, напрями оптимізації містечкових ландшафтів використовуються районними державними адміністраціями у процесі реконструкції містечок Ямполь, Могилів-Подільського, Калинівки, Турбова та інших. Результати дисертаційного дослідження використовуються зокрема при плануванні системи оптимізаційних та управлінських заходів у межах території обслуговування Тульчинським відділом Головного управління Держгеокадастру у Вінницькій області.

Запропоновані у дисертаційному дослідженні шляхи оптимізації та реконструкції ландшафтів містечок Східного Поділля враховуються Приватним виробничо-комерційним підприємством «Будівельник» (довідка про впровадження № 58 від 10 серпня 2020 року) при плануванні системи будівництва, реконструкції, ремонту та знесення житлових і нежитлових будівель, розробці та безпосередньому налагодженню інфраструктури прилеглих до них територій, зокрема у містечках Тульчин, Шпиків, Немирів, Бершадь, Тростянець, Крижопіль, Томашпіль; ФОП Пукас В. М. в архітектурному плануванні, інжинірингу, геології та геодезії, при розробці та безпосередньому налагодженню інфраструктури містечок та прилеглих територій, наданні послуг з консультування (довідка про впровадження № 767.0320 від 10.08.2020 р.); Відділом житлово-комунального господарства, містобудування, архітектури, енергетики та захисту довкілля Тульчинської

районної державної адміністрації (довідка про впровадження № 17 від 11.08.2020 р.).

Результати дисертаційних досліджень використано у діяльності робочої групи при розробці «Стратегічного плану розвитку Тульчинської міської об'єднаної територіальної громади на період до 2020 року», є актуальними та використанні у розробці «Стратегії розвитку Тульчинського ОТГ на період до 2030 року» (довідка про впровадження № 0210-1572 від 12.08.2020 р.).

Розробленні у дисертації теоретичні аспекти дослідження містечкових ландшафтів та зібраний фактичний матеріал використовується при викладанні навчальних дисциплін «Природнича географія Поділля», «Урбоекологія», «Управління природоохоронною діяльністю» та «Моделювання і прогнозування стану довкілля» студентам ступенів вищої освіти «бакалавр» і «магістр» природничо-географічного факультету Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка про впровадження № 21/0037 від 16.09.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Автором самостійно проведено польові дослідження містечкових ландшафтів Східного Поділля, здійснено аналіз та систематизовано їх результати, укладено карти і картосхеми, доповнено окремі аспекти теорії та методики дослідження містечкових ландшафтів, проведено їх класифікацію, визначено регіональні відміни і на основі цього розроблено напрями раціонального використання та охорони містечкових ландшафтів Східного Поділля.

Апробація результатів дослідження. Результати проведеного дослідження доповідались та обговорювались на наукових форумах регіонального, всеукраїнського та міжнародного рівнів та опубліковані у відповідних матеріалах і збірках наукових праць, серед них: Конференція молодих науковців: «Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень» (Вінниця, 2014 р.); XII Всеукраїнський з'їзд Українського географічного товариства (Вінниця, 2016 р.); Науково-практична конференція: «Мікроосередкові процеси в антропогенних ландшафтах»; (Вінниця, 2018 р.); Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Природничі науки в системі освіти» (Умань, 2017, 2018); Всеукраїнська науково-практична конференція «Екологічна стратегія майбутнього: досвід і новації» (Умань, 2017); Всеукраїнська науково-практична конференція викладачів, молодих учених і студентів (з міжнародною участю) «Географія та екологія: наука і освіта» (Умань, 2018); Міжнародний науковий семінар присвячений 75-річчю з дня народження Б. П. Мухи «Довготермінові спостереження довкілля: досвід, проблеми, перспективи» (Львів, 2019); Всеукраїнська наукова конференція «Четверті Сумські географічні читання» (Суми, 11–13 жовтня, 2019 р.); Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (з міжнародною участю) «Каркасні (селитебні і дорожні) антропогенні ландшафти: теоретичні і прикладні аспекти» (Вінниця, 2020).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 13 наукових праць загальним обсягом 5,8 д.а. З них 10 статей написано одноосібно та 3 у співавторстві, з яких 8 у виданнях, включених ДАК України

до фахових наукових видань, 3 у журналах, що включені до міжнародної науково метричної бази Index Copernicus, а також наукові повідомлення і тези доповідей.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 212 сторінок, з них 134 сторінки тексту основної частини. Робота містить 35 рисунків, 8 таблиць, 6 додатків. Список використаних джерел нараховує 197 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «**Теоретико-методичні засади дослідження містечкових ландшафтів**» здійснено аналіз термінів «містечко» та «містечковий ландшафт», обґрунтовано критерії виділення містечкових ландшафтів, етапи їх пізнання, розглянуто містечкові ландшафти у структурі селитебних ландшафтів, конструктивно-географічну значимість дослідження містечкових ландшафтів, а також підходи, принципи і методи їх пізнання.

У структурі селитебних ландшафтів, містечкові ландшафти були виокремлені на початку ХХІ ст. (Денисик Г. І., Бабчинська О. І., 2006), однак за минулі 15 років їм лише частково приділена увага (Воловик В. М. 2011, Денисик Г. І. 2014). Це зумовлено тим, що не було чіткого розуміння поняття «містечковий ландшафт» і не обґрунтовано критерії його виокремлення.

Містечковий ландшафт – це селитебний ландшафт, що сформувався у процесі історичного розвитку містечкового способу господарства. З притаманних для нього ознак, визначальними є: краще ніж у містах «віддзеркалення» у сучасній структурі натуральної основи їх формування; наявність чітко виражених у ландшафтній структурі містечок центрів; залежність ландшафтної структури від етносів, які заселяли і розбудовували містечка; наявність підземного горизонту антропогенних комплексів; виокремлення передмістя. Упродовж сторіч ці ознаки не лише сформували своєрідну ландшафтну структуру сучасних містечок, але й дають можливість прослідкувати процес пізнання її формування та виявити відповідні етапи. Для містечко Східного Поділля таких етапів обґрунтовано чотири: початковий (до ХІХ ст.), історико-природознавчий (ХІХ – 20-ті роки ХХ ст.), краєзнавчий (30–80-ті роки ХХ ст.), ландшафтознавчий (90-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.).

Загальна схема дослідження сучасних ландшафтів містечок Східного Поділля представлена на рис. 1.

Виділенні специфічні ознаки містечкових ландшафтів, знання особливостей їх просторово-часового розвитку необхідно враховувати у процесі сучасного і майбутнього розвитку містечок та реконструкції їх ландшафту. При цьому важливим є врахування парадинамічних і парагенетичних взаємозв'язків містечок з прилеглими ландшафтними комплексами, що призводять до формування примістечкових зон.

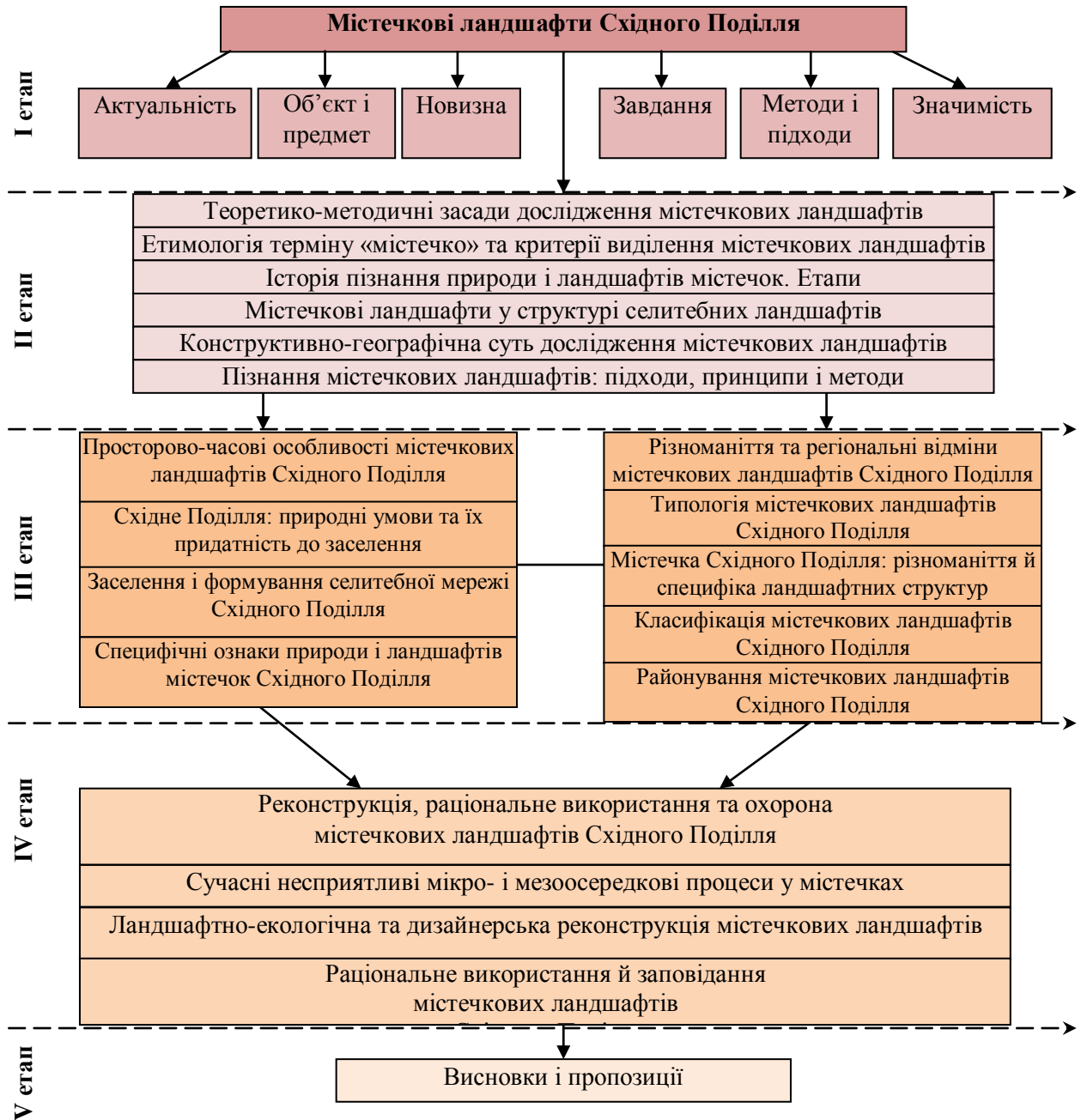

Рис. 1. Загальна схема пізнання містечкових ландшафтів Східного Поділля*

*Розроблено автором

Сумісний конструктивно-географічний та конструктивно-ландшафтознавчий аналіз містечок та належних до них примістечкових зон, дає можливість реальніше та активніше вирішувати місцеві управлінські завдання, серед яких: обґрунтування їх сучасних та майбутніх меж, розробка проектів ландшафтно-архітектурної структури містечок, моніторинг їх сучасного екологічного стану, узгодження природоохоронних заходів з регіональною екомережею та ін. Наукове обґрунтування виконання цих завдань найкраще здійснювати у рамках нового напрямку в структурі селитебного ландшафтознавства – містечкового ландшафтознавства. У процесі пізнання містечкових ландшафтів доцільно й необхідно застосовувати як класичні, так і специфічні підходи, принципи і методи дослідження. Серед специфічних принципів – історизму, сумісного аналізу природних і суспільних явищ, адаптації

та інші, методи – ретроспективного аналізу, генетичних рядів карт, прикінцевих результатів тощо.

У другому розділі **«Просторово-часові особливості формування містечкових ландшафтів Східного Поділля»** здійснено аналіз природних умов регіону дослідження та їх придатності до заселення, процесу формування селитебної мережі Східного Поділля та розглянуто специфічні ознаки природи і ландшафтів наявних тут містечок.

Природа і ландшафти Східного Поділля упродовж століть були придатні для активного заселення, будівництва містечок і формування містечкових ландшафтів. Цьому сприяли просторове розташування регіону, своєрідні геолого-геоморфологічні та гідро-кліматичні умови, різноманіття ґрунтово-рослинного покриву та наявна структура ландшафтів. Усе разом впливало на просторове розташування (регіональне й локальне) містечок, їх ландшафтну структуру, конфігурацію, частково функції. Носієм духовної культури містечок було їх матеріальне наповнення й соціальні умови.

Аналіз архівних та історичних матеріалів показує, що зародження і навіть деякий час функціонування містечка не завжди призводили до його подальшого розвитку та формування містечкового ландшафту. У межах Східного Поділля цей процес міг тривати десятки і навіть сотні років. У VIII–IX ст. тут зароджуються перші містечка («гради»). Подальший шлях «градів» різний – одні переростають у міста (Вінниця, Брацлав), в інших «ембріональний» період затягується на століття (Бар, Хмільник), а треті (Сокілець, Селище) – взагалі зникають. Сучасна мережа містечок Східного Поділля почала активно формуватись з XVII ст.

У процесі розвитку ландшафтна структура містечок Східного Поділля набула специфічних ознак, що виокремлює їх від містечок інших регіонів. До таких відносяться: відображення в структурі містечкових ландшафтів специфіки фонових антропогенних ландшафтів Східного Поділля у структурі яких вони розвивались та етнографічних особливостей заселення регіону; яскраво виражена осередковість; формування структури містечкових ландшафтів під впливом внутрішньої колонізації та її залежність від оригінальних особливостей природи і ландшафтів Східного Поділля; наявність у ландшафтній структурі містечок чітко виражених етноландшафтних елементів.

У третьому розділі **«Різноманіття та регіональні відміни містечкових ландшафтів Східного Поділля»** здійснена типологія містечкових ландшафтів, розглянуто їх різноманіття і досліджена ландшафтна структура, проведена класифікація містечкових ландшафтів та розглянуто просторові відміни у межах Східного Поділля.

Типології селитебних ландшафтів, переважно міських і сільських, географи приділяють достатньо уваги, навіть виокремлюють кілька їх типологічних ліній (Воропай Л. І., Куниця М. М., 1982). Типології містечкових ландшафтів не було здійснено. Типологічне групування – єдиний аналітико-синтетичний процес, що дозволяє виявити загальні та регіональні особливості містечкових ландшафтів та їх територіальних структур. У першу чергу – це необхідно для розробки моделей територіального планування і прогнозування

подальшого розвитку містечкових ландшафтів. Типологію містечкових ландшафтів Східного Поділля здійснено за функціональними ознаками; кількістю населення; приуроченістю до ландшафтних комплексів, зокрема відповідних типів місцевості; площею ареалів містечок.

Структуру містечкових ландшафтів Поділля загалом, розглянуто у праці Л. І. Воропай і М. М. Куниці (1982), Східного Поділля Г. І. Денисика (1998) та В. М. Воловика (2011). Однак, проведенні упродовж другої половини ХХ ст., ці дослідження потребували суттєвих доповнень з низки причин: структура містечкових ландшафтів Поділля зокрема й Східного, зазначеними авторами розглядалась в контексті загального пізнання класу селитебних ландшафтів, а не його окремих типів; лише частково враховані місцеві та регіональні особливості натуральних типів місцевостей, які суттєво впливають на формування містечкових ландшафтів, зокрема Побужжя і Придністер'я; не приділено належної уваги впливу антропогенного чинника на формування ландшафтної структури містечок Східного Поділля, зокрема появи у їх межах таких антропогенних типів місцевостей як ставково-заплавний, кам'янистий бедленд, промислових і селитебних пустирів, також низки рідноманітних антропогенних урочищ і фацій; не дослідженні інфраструктурні елементи містечкових ландшафтів, які тісно взаємопов'язані з ними, однак можуть функціонувати окремо і поступово формувати примістечкову зону окремого містечка Східного Поділля: санаторії, табори відпочинку, різноманітні промислові підприємства, ферми, ранчо і культові споруди.

Сучасна структура містечкових ландшафтів Східного Поділля із врахуванням їх висотної диференціації відображена на рис. 2 – м. Калинівка (Середнє Побужжя) і рис. 3 – Могилів-Подільський (Середнє Придністер'я).

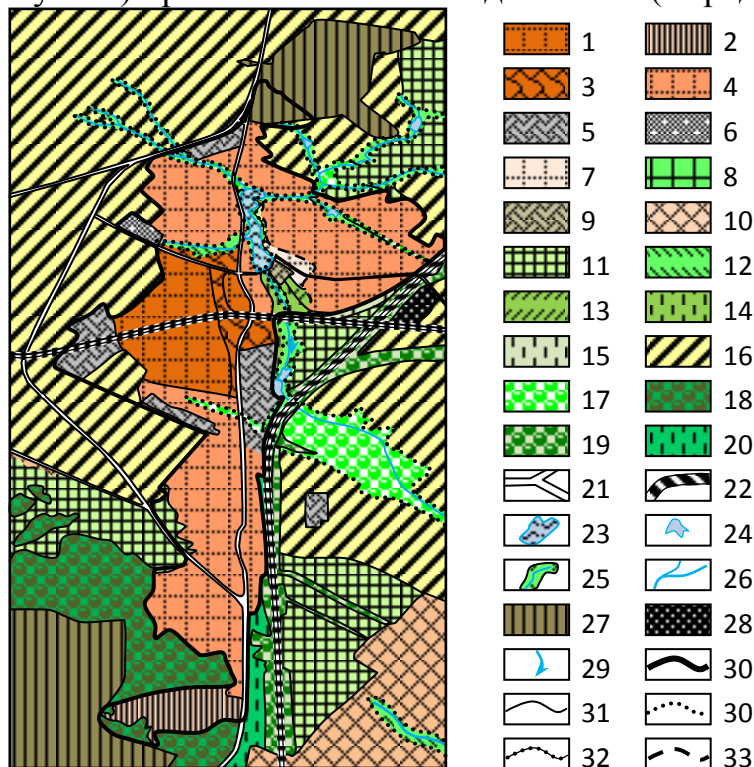

Рис. 2. Ландшафтна структура містечка Калинівка*

*Розроблено та складено автором

Селитебні ландшафти. Містечкові. Надзаплатно-терасові. Багатопверхові. Урочища: 1 – багатопверхова забудова на рівних, алювіальних поверхнях з видозміненими чорноземними ґрунтами, здебільшого заасфальтованими; 2 – алювіальні поверхні з видозміненими чорноземними ґрунтами, здебільшого заасфальтованими, зайняті військовим містечком; 3 – алювіальні поверхні з видозміненими чорноземними ґрунтами, здебільшого заасфальтованими, зайняті адміністративними спорудами і торговими об'єктами; Малопверхові. Урочища: 4 – алювіальні поверхні з чорноземними ґрунтами, зайняті під суцільну індивідуальну забудову; Промислово-селитебні. Урочища: 5 – рівні алювіальні поверхні заасфальтовані і зайняті промисловими об'єктами; Тафальні. Урочища: 6 – рівна алювіальна поверхня з лучною рослинністю на чорноземних опідзолених ґрунтах, зайняті під кладовище; Схилові. Малопверхові. Урочища: 7 – спадисті схили надзаплатної тераси, зайняті під суцільну індивідуальну забудову; 8 – сильнопокаті (50–60°) схили надзаплатної тераси, зайняті присадибними ділянками; Промислово-селитебні. Урочища: 9 – вирівняні схили надзаплатної тераси, заасфальтовані і зайняті промисловими об'єктами;

Сільські. Надзаплатно-терасові. Урочища: 10 – слабкохвилясті поверхні надзаплатної тераси, перекриті чорноземами опідзоленими, зайняті під суцільну індивідуальну забудову. 11 – алювіальні поверхні з чорноземними ґрунтами, зайняті під городні ділянки.

Сільськогосподарські ландшафти. Лучно-насовищні. Заплатні. Урочища: 12 – перезволоженні алювіальні поверхні з лучними ґрунтами, зарослі різнотравно-злаковою рослинністю, що частково використовується під випас; Схилові. Урочища: 13 – сильнопокаті (50–60°) схили надзаплатної тераси, зайняті різнотравно-злаковою рослинністю; 14 – спадисті (15–17°) схили надзаплатної тераси, зайняті різнотрав'ям; Надзаплатно-терасові. Урочища: 15 – слабкохвилясті поверхні надзаплатної тераси, зайняті різнотравно-злаковою рослинністю, що частково використовується під випас; Польові. Надзаплатно-терасові. Урочища: 16 – розорані хвилясті поверхні з чорноземними опідзоленими ґрунтами, зайняті польовими сівозмiнами.

Лісові. Умовно-натуральні. Заплатні. Урочища: 17 – перезволоженні алювіальні поверхні з лучними ґрунтами, зарослі вербняком та чорною вільхою. Надзаплатно-терасові. Урочища: 18 – хвилясті алювіальні поверхні зі світло-сірими лісовими ґрунтами, зайняті дубово-грабовими лісами; 19 – полезахисні смуги з чорноземними ґрунтами на алювіальних поверхнях, засаджені тополею, явором, кленом.

Дорожні ландшафти. 20 – неглибокі 0,5–0,7 м придорожні пониження із задернованими різнотравно-злаковою рослинністю схилами; 21 – насипні асфальтові міські дороги; 22 – залізничні шляхи на надзаплатно-терасовому типі місцевостей.

Водні антропогенні ландшафти: Урочища: 23 – ставок, споруджений на р. Жердь, що використовується для купання і рибальства, подекуди зарослий очеретом; 24 – неглибокі (до 3-х метрів), штучно створені водойми у заплавах річок; 25 – річки, шириною до 2 м, глибиною до 1 м., зарослі очеретом; 26 – русло річки Жердь та її приток.

Белігеративні ландшафти. Надзаплатно-терасові. Урочища: 27 – хвилясті алювіальні поверхні, зайняті під військові частини.

Інші позначки: 28 – сміттєзвалище; 29 – напрям течії річки; 30 – муніципальні межі.

Межі ландшафтних структур: 31 – урочищ. Типів місцевостей: 32 – заплатного і надзаплатно-терасового, 33 – надзаплатно-терасового і схилового.

Класифікація містечкових ландшафтів Східного Поділля розроблена на основі уже апробованих методик загальних класифікацій антропогенних ландшафтів із врахуванням специфіки регіональних природних умов та структури містечкових ландшафтів досліджуваного регіону і представлена на рис. 4.

Регіональні відміни містечкових ландшафтів Східного Поділля зумовлені диференціацією природних умов, а саме наявністю тут 4 фізико-географічних областей і 23 районів, різноманіттям типів місцевостей, зокрема таких динамічних як схиловий, ярково-балковий та плакорний, а також історичними та соціально-економічними умовами розвитку. На початку ХХІ ст. у межах Східного Поділля сформувалась своєрідна система із 62 містечок, для кожного із них притаманна своя оригінальна структура.

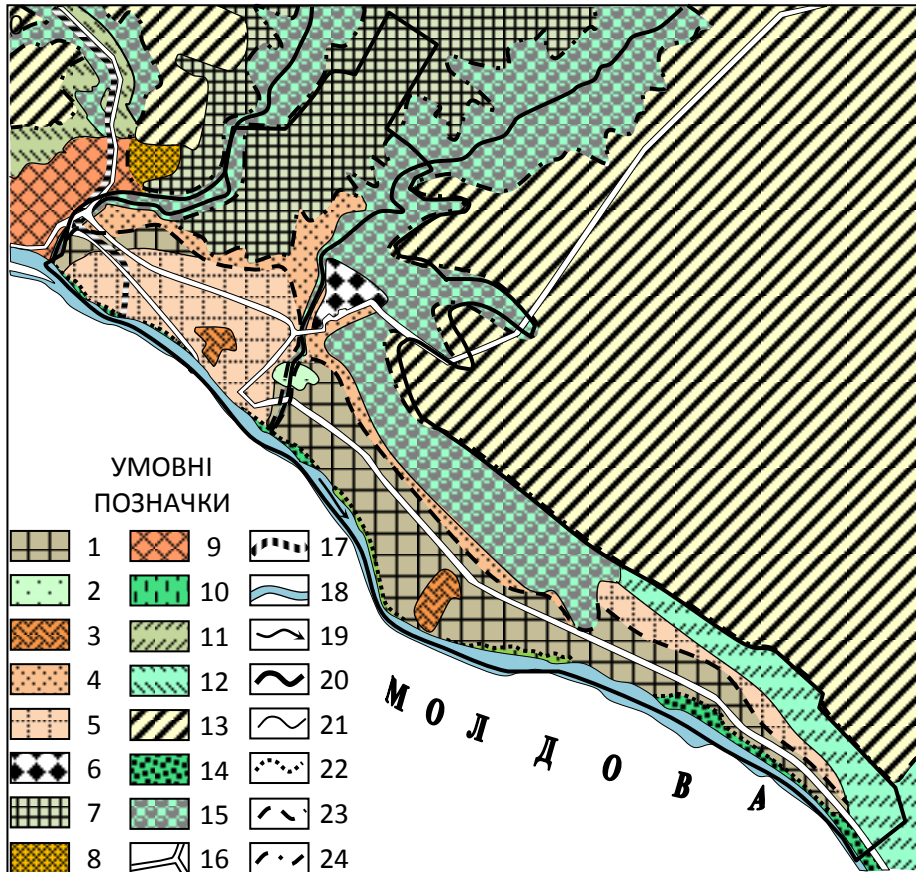

Рис. 3. *Ландшафтна структура містечка Могилів-Подільський**

*Розроблено та складено автором

Селитебні ландшафти. Містечкові. *Надзаплавно-терасові. Багатоповерхові.* Урочища: 1 – багатоповерхова забудова на рівних, алювіальних поверхнях з видозміненими сірими лісовими ґрунтами, здебільшого заасфальтованих; *Садово-паркові.* Урочища: 2 – хвилясті алювіальні поверхні з сірими лісовими ґрунтами з насадженням широколистих і хвойних дерев, вузькими (ширина до 2 м) стежками, які використовуються для відпочинку міського населення; *Промислово-селитебні.* Урочища: 3 – хвилясті алювіальні поверхні заасфальтовані і зайняті промисловими об'єктами. *Схилові. Малоповерхові.* Урочища: 4 – круті заліснені лесові схили з сірими лісовими ґрунтами, зайняті присадибними ділянками; 5 – спадисті лесові схили з сірими лісовими ґрунтами, зайняті під суцільну індивідуальну забудову; *Тафальні.* Урочища: 6 – круті, частково залісненні схили з лучною рослинністю на сірих лісових ґрунтах, зайняті під кладовище;

Сільські. Плакорні. Урочища: 7 – хвилясті поверхні з сірими лісовими ґрунтами, зайняті під городні ділянки. 8 – хвилясті поверхні з сірими лісовими ґрунтами, зайняті під суцільну індивідуальну забудову. *Схилові.* Урочища: 9 – покаті схили з сірими лісовими ґрунтами, зайняті під суцільну індивідуальну забудову.

Сільськогосподарські ландшафти. Лучно-пасовищні. *Заплавні.* Урочища: 10 – перезволоженні алювіальні поверхні з лучними ґрунтами, зарослі різнотравно-злаковою рослинністю, що використовується під випас; *Схилові.* Урочища: 11 – круті лесові схили зі змитими сірими лісовими ґрунтами, зайняті різнотравно-злаковою рослинністю; 12 – спадисті (15–17°) лесові схили з сірими лісовими ґрунтами, зайняті різнотрав'ям; *Польові. Плакорні.* Урочища: 13 – розорані хвилясті поверхні з сірими лісовими ґрунтами, зайняті польовими сівозмінами.

Лісові. Умовно-натуральні. *Заплавні.* Урочища: 14 – перезволоженні алювіальні поверхні з лучними ґрунтами, зарослі вербняком та чорною вільхою. *Схилові.* Урочища: 15 – круті (18–25°) лесово-вапнякові схили з сильно змитими сірими лісовими ґрунтами з широколистими лісами;

Дорожні ландшафти. 16 – насипні асфальтові міські дороги на надзаплавно-трасовому типом місцевостей; 17 – залізничні шляхи.

Інші позначки: 18 – русло річки Дністер. 19 – напрям течії річки. 20 – муніципальні межі.

Межі ландшафтних структур: 21 – урочищ. Типів місцевостей: 22 – заплавного і надзаплавно-терасового, 23 – надзаплавно-терасового і схилового, 24 – схилового і плакорного.

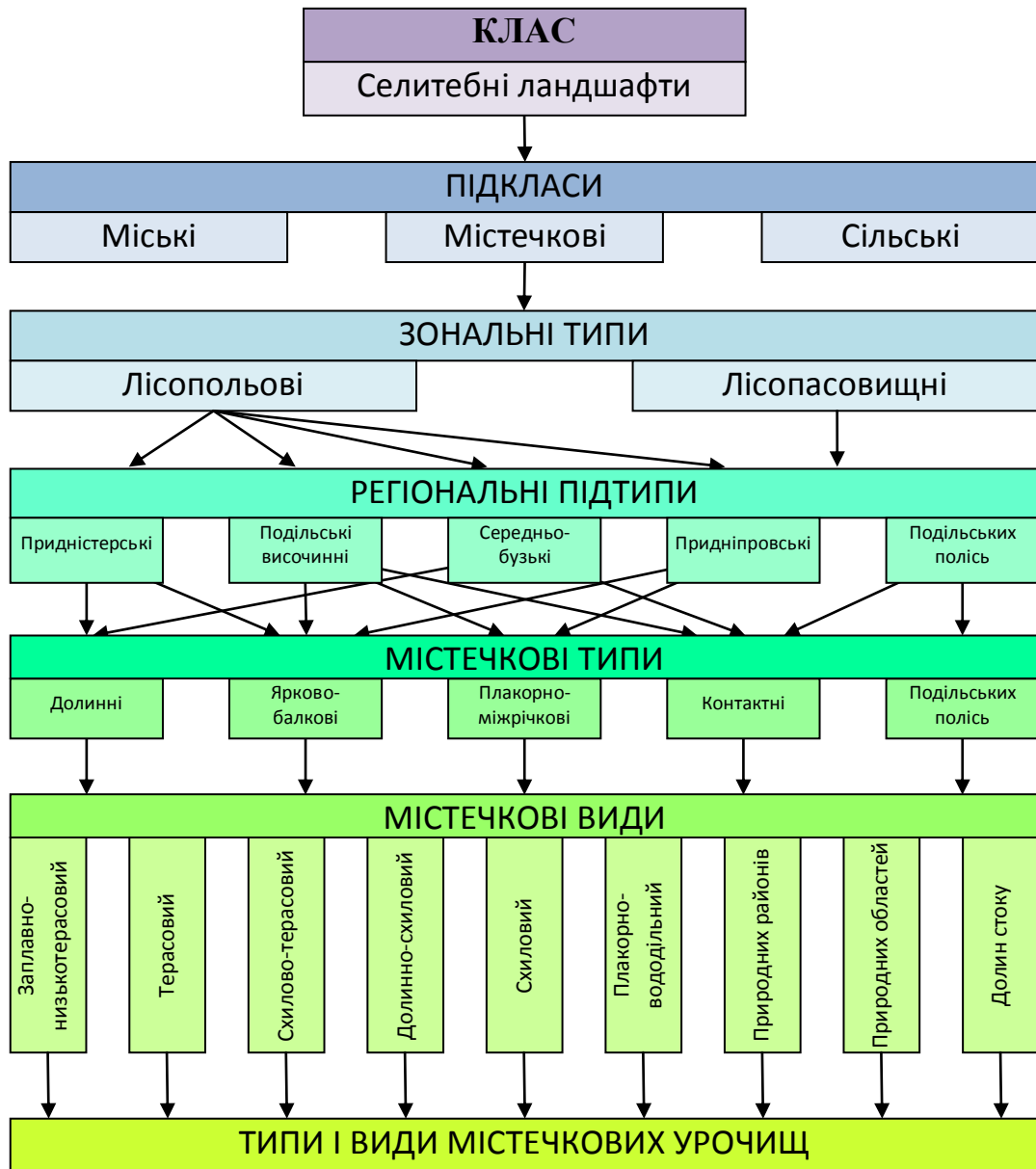

Рис. 4. Класифікація містечкових ландшафтів Східного Поділля*

*Розроблено автором

Це дало змогу у межах Східного Поділля виокремити 4 містечкових області: Придніпровської височини, Подільського Побужжя, Дністерсько-Бузької міжрічкової височини і Могилівського Придністер'я. Крім цього, в областях Подільського Побужжя і Могилівського Придністер'я обґрунтовано наявність трьох містечкових смуг; по дві зовнішні перехідні та серединні (рис. 5).

Містечкові ландшафти кожної із цих смуг мають свої особливості у формуванні внутрішньої структури, сучасному функціонуванні та перспективах розвитку, що необхідно враховувати при розробці регіональних схем раціонального природокористування.

У четвертому розділі «Реконструкція, раціональне використання та охорона містечкових ландшафтів Східного Поділля» розглянуто прояв

несприятливих антропогенних мікро- і мезоосередкових процесів, обґрунтовано необхідність ландшафтно-екологічної і дизайнерської реконструкції та перспективні напрями раціонального використання й заповідання містечкових ландшафтів Східного Поділля.

Рис. 5. Регіональні відміни містечкових ландшафтів Східного Поділля *

*Розроблено та складено автором

Містечкові області (I, II, III, IV) й смуги (1, 2, 3, 4, 5, 6): I – Придніпровської височини; II – Подільського Побужжя: 1 – північна перехідна; 2 – прибузька серединна; 3 – південна; III – Днітерсько-Бузького межиріччя; IV – Могилів-Подільського Придністер'я: 4 – північна перехідна; 5 – серединна; 6 – придністерська лівобережна.

Сучасний стан (загальний, соціальний, екологічний) містечкових ландшафтів Східного Поділля зумовлений не лише історією їх розвитку та особливостями сучасного функціонування, але й наявністю у їх структурі різноманітних антропогенних мікро- і мезоосередків, де несприятливі процеси і явища зароджуються і розвиваються та часто формують відповідну екологічну ситуацію. До таких мікроосередків у містечкових ландшафтах Східного Поділля відносяться самотні занедбані споруди, промислові підприємства і кар'єри, парки і водойми, дороги в поперек схилів та особливо нове явище для містечок та їх околиць – полігони побутових відходів (смітники) і рекреаційні зони. На прикладі Тульчинського полігону побутових відходів показано, що і після припинення його використання й часткової рекультивациі несприятливі

процеси продовжують проявлятися.

Ландшафтно-екологічна та дизайнерська реконструкція містечкових ландшафтів Східного Поділля має включати в себе як загальні, такі індивідуальні підходи – це заміна параметрів наявного неекологічного об'єкту до стану його екологічності, що забезпечить комфортні умови життя і діяльності людей. Розроблено основні підходи до ландшафтно-екологічної реконструкції і екологічної реставрації (табл. 1) сучасних містечкових ландшафтів Східного Поділля.

Таблиця 1

Напрями екореставрації містечкових ландшафтів Східного Поділля*

Відновлений геокомпонент/ геокомплекс	Напрями позитивної реставрації містечкового ландшафту			
Гірські породи та їх поверхневі форми	Натуральне багаторічне відновлення без втручання (часткове)	Рекультивация порушених територій	Противерозійні заходи	Створення нових екологічно безпечних і потрібних елементів
Мікроклімат, повітря	Очищення повітря від забруднень	Фіторемидація, частково пермакультура	Заходи проти спалювання органічних решток, весняних палів	Заходи проти формування містечкових смогів
Водні маси	Природне багаторічне відновлення без втручання	Зниження водоспоживання і часткове формування замкнених циклів	Глибока очистка води і мулу в водоймах та криницях	Створення умов для уникнення забруднення вод та їх очистки
Ґрунти	Натуральне багаторічне відновлення без втручання	Промивка, аерація, збагачення гумусу, фітомеліорація	Мікробне відтворення	Зняття і заміна шару ґрунту, очистка і повернення з добавкою біофлори
Флора і фауна	Натуральне відновлення без втручання	Збереження натуральних територій зі створенням зелених ділянок і екокоридорів	Облаштування природоохоронних територій	Створення зелених зон, парків тощо
Ландшафтні комплекси	Відновлення без втручання до стану власне антропогенних	Збереження ландшафтних комплексів рангу фація, урочищ, частин типів місцевостей	Виділення нових, у перспективі заповідних ландшафтних комплексів	Реставрація та створення нових інженерних споруд, культурних і культових закладів

*Розроблено автором за матеріалами М. М. Назарука

Показано, що ландшафтно-екологічну й дизайнерську реконструкцію доцільно починати з їх центру і окремих чітко оконтурених частин – мікрорайонів. Найскладнішими є оптимізація мікро- і мезоосередків – полігонів твердих побутових відходів, що показано на прикладі Тульчинського

сміттєзвалища.

Сучасне раціональне використання, охорона й заповідання містечкових ландшафтів Східного Поділля процес складний і потребує врахування як місцевих природних, так і суспільних умов їх розвитку, запозичення досвіду інших країн. Для містечок Східного Поділля доцільними є використання переваг поєднання «двох культур», тобто раціональне використання у їх реконструкції традиційного і сучасного; врахування належності містечка до того чи іншого виду господарської діяльності – рекреаційної, транспортної, сільськогосподарської тощо; просторового розташування та адміністративного призначення. У процесі розробки проектів сучасної перебудови містечок Східного Поділля доцільним є врахування схем їх екомереж.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні на удосконалені теоретико-методичних засадах конструктивної географії й антропогенного ландшафтознавства розв'язано наукове завдання щодо пізнання формування, сучасного стану, особливостей функціонування та реконструкції й охорони містечкових ландшафтів Східного Поділля.

1. Складність пізнання містечкового ландшафту зумовлена тим, що у його формуванні і функціонуванні беруть участь дві тісно взаємодіючих між собою, однак, часто антагоністичні складові ландшафтної сфери – природа і суспільство. Як результат у сучасних дослідженнях містечкових ландшафтів переважають два підходи – природоцентричний і антропоцентричний. Вони дали змогу підтвердити, що містечковий ландшафт – це селитебний ландшафт сформований у процесі історичного розвитку містечкового господарства. З притаманних лише для нього ознак, визначальними є – краще ніж у містах «віддзеркалення» у сучасній структурі натуральної основи формування; наявність історично сформованих центрів; залежність ландшафтної структури від етносів, які заселяли і розбудовували містечко; виокремлення примістечкових зон та підземних структур. У процесі дослідження містечкових ландшафтів доцільними є використання підходів, принципів і методів як природничих, так і суспільних наук.

2. Просторово-часовий аналіз наявних літературно-картографічних, архівних джерел і польових ландшафтознавчих досліджень дає можливість зробити висновок, що у межах містечок Східного Поділля сформувалися ландшафти, пізнання яких проходило упродовж чотирьох етапів: початкового (до XIX ст.); історико-природознавчого (XIX – 20-ті роки XX ст.), краєзнавчого (30–80-ті роки XX ст.) і ландшафтознавчого (90-ті роки XX ст. – початок XXI ст.). Результат таких досліджень – в структурі селитебного ландшафтознавства поступово виокремлюється містечкове ландшафтознавство. У сферу його завдань доцільно вводити не лише пізнання ландшафтів містечок, але й примістечкових зон.

3. Природні та історичні умови Східного Поділля сприяли формуванню й подальшому розвитку містечок, їх оригінальної структури. У цьому процесі

визначальними були стародавнє, активне й різнобічне освоєння багатих і різноманітних ресурсів; вигідне просторове розташування на шляхах активних економічних і торгових зв'язків; прикордонність території та часта зміна державного статусу; своєрідність етнокультурного складу населення. Однак, процес формування містечок Східного Поділля був нерівномірним, міг тривати десятки і навіть сотні років. Сучасна мережа містечок Східного Поділля почала активно формуватись з XVII ст.

4. У зв'язку з розробкою типових та індивідуальних проектів реконструкції і раціонального використання містечкових ландшафтів Східного Поділля, не лише доцільною, але й обов'язковою є їх типологія. Враховуючи попередній досвід розроблено і обґрунтовано такі типології містечок Східного Поділля: функціональна, за кількістю населення, за їх приуроченістю до натуральних ландшафтних комплексів, за площею ареалів. Показано, що на практиці найчастіше застосовується перша і третя типології. Однак, у будь-якій типології містечкових ландшафтів Східного Поділля необхідно враховувати особливості просторової структури натурального ландшафту, яка активно, хоча й опосередковано, впливає на розташування сучасних, переважно антропогенних, містечкових ландшафтів, формування рисунка їх структур, розробку напрямів раціонального природокористування.

5. Польові дослідження й запити практики показують, що класифікацію містечкових ландшафтів Східного Поділля найбільш доцільно проводити за їх генезою та змістом. За генезою містечкові ландшафти віднесені до техногенних у структурі яких переважають ландшафтно-техногенні й менше значення мають ландшафтно-інженерні системи та власне антропогенні ландшафти. За змістом містечкові ландшафти відносяться до класу селитебних де формують окремих підклас. Містечкові ландшафти зонально-азональні, їх регіональні підтипи виокремлюються на основі наявного різноманіття і висотної диференціації ландшафтних комплексів. Подальша типологічна класифікація враховує місцеві особливості ландшафтної структури кожного містечка.

6. Врахування регіонального природного, історичного і соціально-економічного різноманіття формування і сучасного функціонування містечкових ландшафтів Східного Поділля дало можливість виокремити 4 регіональних містечкових області. За просторовим розташуванням і структурою містечкових ландшафтів вони неоднорідні і суттєво відрізняються. В областях Придніпровської височини і Дністерсько-Бузької міжрічкової височини де переважають вододільні та плакорні місцевості, структура містечкових ландшафтів не складна і їх майбутня реконструкція потребує менше матеріальних і грошових затрат. В областях Подільського Побужжя і Могилівського Придністер'я виокремлено по три смуги містечкових ландшафтів з притаманними лише для них структурою і можливостями подальшої реконструкції та охорони.

7. У процесі розробки схем, напрямів та обґрунтуванні можливостей сучасного і майбутнього раціонального використання містечкових ландшафтів Східного Поділля необхідно враховувати не лише особливості історії їх

розвитку та сучасного функціонування, але й наявність мікро- і мезоосередків, несприятливі процеси яких часто формують нестабільний екологічний стан у містечках. Для ландшафтно-екологічного і дизайнерського відновлення містечкових ландшафтів Східного Поділля розроблені напрями реконструкції та реставрації у відповідності до їх просторового розташування, характеру переважаючої господарської спеціалізації та можливостей охорони і заповідання унікальних та притаманних лише для кожного містечкового ландшафту Східного Поділля об'єктів і територій.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, надруковані у виданнях, що затвердженні як фахові в галузі географії:

1. Буряк-Габрись І. О. Містечко: етимологія терміну і критерії виокремлення містечкових ландшафтів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. 2015. Вип. 27. № 1–2. С. 52–57.
2. Буряк-Габрись І. О. Етапи пізнання природи і ландшафтів містечок Поділля. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. 2015. Вип. 27. № 3. С. 39–44.
3. Буряк-Габрись І. О. Конструктивізм у дослідженнях містечкових ландшафтів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. 2016. Вип. 28. № 1–2. С. 32–37.
4. Буряк-Габрись І. О. Типологія містечкових ландшафтів Східного Поділля. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. Серія: Географія. 2019. Вип. 31. № 1–2. С. 68–72.
5. Буряк-Габрись І. О. Регіональні особливості містечкових ландшафтів Східного Поділля. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. Серія: Географія. 2018. Вип. 30. № 1–2. С. 71–79.
6. Буряк-Габрись І. О. Регіональні особливості типології та класифікації містечкових ландшафтів (на прикладі Східного Поділля). *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2019. № 9 (73). Вересень. С. 187–190.

Статті у міжнародних періодичних фахових виданнях:

7. Буряк-Габрись І. О., Война І. М. Висотна диференціація та різноманіття містечкових ландшафтів Східного Поділля. *East European science journal. Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe*. № 11 (51) 2019. Part 3. P. 4–9. (Особистий внесок здобувача – досліджено різноманіття містечкових ландшафтів Східного Поділля).
8. Grygoriy Denysyk, Volodymyr Volovyk, Iryna Buriak-Habrys, Vladyslav Kikavets, Krzysztof Skowron. Miasteczka Wschodniego Podola roznorodnosc i specyfikacja struktur krajobrazowych klasyfikacja. *Scientific Journal of Polonia Universiti (Czestochowa, Poland)*. № 4. 2020. Part 40. P. 192–204. (Особистий внесок здобувача – здійснено аналіз специфіки ландшафтних структур містечок Східного Поділля).

Статті, опубліковані у збірниках матеріалів наукових конференцій:

9. Буряк-Габрись І. О. До процесу пізнання містечкових ландшафтів. Українська географія: сучасні виклики. *Збірник наукових праць у 3-х томах. XII Всеукраїнський з'їзд географічного товариства*. Вінниця. 2016. Том III. С. 25–26.
10. Буряк-Габрись І. О. Мікроосередкові процеси в містечкових ландшафтах. *Збірник матеріалів науково-практичної конференції «Мікроосередкові процеси в антропогенних ландшафтах»*, (м. Вінниця, 3–5 жовтня 2018 р.). С. 42–45.
11. Буряк-Габрись І. О. Містечкові ландшафти: перспективні напрями дослідження. *Довготермінові спостереження довкілля: досвід, проблеми, перспективи: матеріали Міжнародного наукового семінару*. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2019. С. 116–117.
12. Денисик Г. І., Буряк-Габрись І. О. Регіональні відміни містечкових ландшафтів Середнього Побужжя. *Всеукраїнська наукова конференція «Четверті Сумські географічні читання»*. м. Суми. 11–13 жовтня. 2019. С. 32–34. (*Особистий внесок здобувача – проаналізовані регіональні відміни містечок Немирова і Брацлава*).
13. Буряк-Габрись І. О. Містечковий ландшафт, як тип селитебних антропогенних ландшафтів. *Актуальні проблеми сучасної науки і наукових досліджень. Збірник наукових праць*. Вінниця, 2014. Вип. № 3 (6). С. 381–386.

АНОТАЦІЯ

Буряк-Габрись І. О. Ландшафти містечок Східного Поділля, сучасний стан і реконструкція. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук за спеціальністю 11.00.11 – конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів. – Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2021.

На удосконалених теоретико-методичних засадах конструктивної географії та антропогенного ландшафтознавства вирішено наукове завдання щодо пізнання формування, сучасного стану, особливостей функціонування та реконструкції й охорони містечкових ландшафтів Східного Поділля.

Досліджено процес розвитку та виокремлено чотири етапи пізнання формування містечкових ландшафтів Східного Поділля, обґрунтовано визначальні ознаки містечкових ландшафтів, здійснено їх типологію за виконуваними функціями, досліджено ландшафтну структуру з врахуванням її висотної диференціації та проведено класифікацію містечкових ландшафтів Східного Поділля за генезою та видами господарської діяльності.

Здійснено та обґрунтовано районування містечкових ландшафтів Східного Поділля, виокремлено 4 області й 6 підобластей. Для ландшафтно-екологічного і дизайнерського поліпшення містечкових ландшафтів Східного Поділля розроблено напрями реконструкції та реставрації у відповідності до сучасних вимог раціонального природокористування й охорони селитебних

ландшафтів.

Ключові слова: Східне Поділля, містечко, ландшафт, типологія, класифікація, районування, мікроосередкові процеси, реконструкція, раціональне природокористування.

АННОТАЦИЯ

Буряк-Габрысь И. О. Ландшафты местечек Восточного Подолья, современное состояние и реконструкция. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата географических наук по специальности 11.00.11 – конструктивная география и рациональное использование природных ресурсов. Волынский национальный университет имени Леси Украинки. Луцк, 2021.

На усовершенствованных теоретико-методических основах конструктивной географии и антропогенного ландшафтоведения решена научная задача по познанию формирования, современного состояния, особенностей функционирования, реконструкции и охраны местечковых ландшафтов Восточного Подолья.

Исследован процесс развития и выделены четыре этапа познания формирования местечковых ландшафтов Восточного Подолья, обоснованно определяющие признаки местечковых ландшафтов, осуществлено их типологию, исследовано ландшафтную структуру с учетом ее высотной дифференциации и проведена классификация местечковых ландшафтов Восточного Подолья по генезису и видам хозяйственной деятельности.

Осуществлено и обоснованно районирование местечковых ландшафтов Восточного Подолья, выделены 4 области и 6 подобластей. Для ландшафтно-экологического и дизайнерского улучшения местечковых ландшафтов Восточного Подолья разработаны направления реконструкции и реставрации в соответствии с современными требованиями рационального природопользования и охраны селитебных ландшафтов.

Ключевые слова: Восточное Подолье, местечко, ландшафт, типология, классификация, районирование, микроочаговые процессы, реконструкция, рациональное природопользование.

ANNOTATION

Buryak-Gabris I. O. Landscapes of the towns of Eastern Podillya, current state and reconstruction. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of geographical sciences on a specialty 11.00.11 – constructive geography and rational use of natural resources. – Lesia Ukrainka Volyn National University. Lutsk, 2021.

On the improved theoretical and methodological principles of the constructive geography and anthropogenic landscape science the scientific task of understanding

the formation, current state, features of functioning and reconstruction and protection of urban landscapes of Eastern Podillya is solved.

The process of development is studied and four stages of cognition of formation of town landscapes of Eastern Podillya are singled out: initial (till the XX century), historical and natural science (XIX – 20 s of the XX century), local lore (30–80 s of the XX century), landscape science (90 s of the XX century – the beginning of the XXI century). The stages are different in terms of time and content, but really reflect the process of formation of the towns of Eastern Podillya and the formation of their modern landscape structure.

The defining features of urban landscapes are substantiated: better than in the cities of "reflection" in the modern structure of the natural basis of their formation; the presence of centers in the landscape structure; dependence of the landscape structure on the ethnic groups that inhabited and developed the town; the presence of an underground horizon of anthropogenic complexes; separation of the suburbs; belonging to the group of frame anthropogenic landscapes. Their typology according to the performed functions is carried out, the landscape structure is investigated taking into account its height differentiation and the classification of town landscapes of Eastern Podillya by genesis and types of economic activity.

The zoning of urban landscapes of Eastern Podillya has been carried out and substantiated, 4 regions and 6 subregions have been singled out: regions of the Dnieper upland, the Dniester-Bug interfluvial upland, the PodilskyPobuzhya, which is formed by the northern transitional, prybuzko middle and southern strips, the region of the MohylivTransnistria with isolated northern transitional, middle, Transnistrian left-bank strips. They are heterogeneous and significantly different in terms of spatial location and structure of urban landscapes. In the areas of the Dnieper Upland and the Dniester-Bug Interfluvial Upland, where watersheds and plateau areas predominate, the structure of urban landscapes is not complicated and their future reconstruction requires less material and financial costs. In the regions of PodilskyPobuzhya and MohylivTransnistria, three strips of urban landscapes have been singled out, with their own structure and possibilities for further reconstruction and protection.

For landscape-ecological and design improvement of town landscapes of Eastern Podillya the directions of reconstruction and restoration in accordance with modern requirements of rational nature use and protection of residential landscapes are developed. Among them is a combination of "two cultures", in other words the rational use of traditional and modern in their reconstruction; the affiliation of the town to a particular type of economic activity – recreational, transport, agricultural, etc., spatial location and administrative purpose are taking into account.

Keywords: Eastern Podillya, town, landscape, typology, classification, zoning, microfocal processes, reconstruction, rational use of nature.

Підписано до друку 08.02.2021.
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman
Умов. друк. арк. 0,9.
Наклад 100. Зам. № 712/2.

Віддруковано з оригіналів замовника.
ФОП Корзун Д. Ю.

Свідоцтво про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця
серія В02 № 818191 від 31.07.2002 р.

21027, м. Вінниця, вул. Келецька, 51а, прим. 143.
Тел.: (0432) 603-000, (096) 97-30-934, (093) 89-13-852.

e-mail: info@tvoru.com.ua

[http:// www.tvoru.com.ua](http://www.tvoru.com.ua)